

DAGMAR ČISAŘOVÁ

K AKTUÁLNÍM TEORETICKÝM A PRAKTICKÝM
PROBLÉMŮM POSTAVENÍ SUBJEKTU V TRESTNÍM
ŘÍZENÍ

I. Postavení subjektů trestního řízení souvisí jak s jejich rolí a funkcemi v trestním řízení, tak i s otázkou zakotvení ochrany osobnosti v trestním řádu.

Je to tedy zejména otázka vztahu státu a jednotlivce¹⁾ v rámci trestního řízení.

Zdánlivě jasná ustanovení, týkající se subjektů se však při bližším zkoumání ukazují jako nejasná a složitá. Ani v teorii ani v praxi trestního procesu nejsou k některým otázkám zaujímana jednotná stanoviska, přičemž sám pojem subjektu není vysvětlován a uspokojivě odlišován od pojmů dalších (např. od pojmu strany v trestním řízení).

Problematika, kterou starší (zejména buržoazní) literatura řešila ryze juristicky, má aspekty širší. Souvisí s politickými principy konkrétní společensko-ekonomické formace a s vývojovými etapami státu.

Je tedy třeba se zabývat otázkou subjektů v trestním řízení v širokých souvislostech. S přihlédnutím k tomu, že v současné etapě budování rozvinuté socialistické společnosti se zdůrazňuje zájem jak na co s největším zapojení jednotlivce do záležitosti státu a společnosti, tak na ochraně jeho práv v nejširším slova smyslu, budu si všimnout jen problematiky subjektů — jednotlivců, kterou považují za nejaktuálnější.

Vztah k jednotlivci vychází i v trestním řízení z toho, že osobnost je chápána v socialistické společnosti jako nejvyšší sociální hodnota.²⁾

Současná československá nauka trestního procesu vychází již mnoho let z určitého pojetí subjektů trestního řízení, tak jak k tomuto pojmu dospěla po mnoha diskusích.

Podle učebnice československého trestního řízení³⁾ se pod pojmem sub-

¹⁾ Náš trestní řád zásadně nerozlišuje práva jednotlivce s přihlédnutím ke státnímu občanství.

²⁾ Srov. Kučinskij V. A., Ličnost, svoboda, právo, Moskva 1978.

³⁾ Československé trestní řízení, A. Růžek a kol., Panorama Praha 1982.

jekty řízení rozumějí činitelé, kteří mají a vykonávají *vlastní vliv na průběh řízení* a kterým zákon dává k *uskutečnění tohoto vlivu určitá procesní práva nebo ukládá určité povinnosti* (podtrženo mnou — D. C.). Toto pojetí je obecně přijímáno i v praxi.

Trestní řád mluví v hlavě druhé o soudu a osobách zúčastněných na trestním řízení. Zahrnuje sem nejrůznější osoby, které však těžko můžeme všechny za subjekty trestního řízení označit.

Ve shodě s platnou československou naukou považují za subjekty především orgány činné v trestním řízení tak, jak je vyjmenovává trestní řád v § 12 odst. 5, t. j. soud, prokurátor, vyšetřovatele, vyhledávací orgán a orgán konající objasňování.

Ve shodě s historicky vzniklým chápáním těchto pojmů⁴⁾ v nauce trestního procesu na území dnešního Československa řadí citovaná učebnice do pojmu subjektů trestního řízení i obhájce, prokurátora, zúčastněnou osobu, společenského žalobce, společenského obhájce, osoby s tzv. samostatnými právy obhajovacími a orgán pověřený péčí o mládež v řízení proti mladistvým.

Svědkové, znalci a tlumočníci jsou subjekty řízení jen tehdy, když uplatňují v trestním řízení své nároky (na svědecké, znalečné nebo tlumočné). Pokud však svědkové a znalci vystupují při dokazování a tlumočníci překládají, nejsou v této roli subjekty řízení.

I když trestní řád mluví v nadpise hlavy druhé o „osobách, na řízení zúčastněných“, neužívá se ani v československé vědě trestního procesu ani v praxi trestního řízení pojmu „účastník řízení“, tak jak jej známe z občanského soudního řízení. Také občanské soudní řízení užívá pojmu „osoba zúčastněná na řízení“ a odlišuje tento termín od pojmu „účastník řízení“.

Podle skript občanského práva procesního je třeba rozlišovat mezi osobou zúčastněnou na řízení a účastníky řízení.⁵⁾

Osobou, zúčastněnou na řízení, je podle těchto skript každý, kdo se jakkoliv činně účastní na řízení. Takovými osobami jsou soudci, zapisovatel, prokurátor, národní výbor či společenské organizace (pokud tyto orgány nějak zasáhly do řízení), pracovník pověřený výkonem rozhodnutí, účastníci a jejich zástupci, svědci, znalci, tzv. třetí osoby, jimž v řízení byla uložena nějaká povinnost. Za osobu zúčastněnou na řízení je třeba pokládat i zástupce kolektivu pracujících, který se souhlasem předsedy senátu vyjadřuje mínění kolektivu o projednávané věci (§ 118 odst. 2). Není to však pochopitelně ten, kdo se řízení účastní jen jako posluchač.

Účastníkem řízení může být i osoba, která po celé řízení zůstává nečinnou.

Při vymezení pojmu účastníka není totiž podle občanského soudního řádu důležitá aktivita při řízení, rozhodující jsou pojmové znaky účastníka uvedené v zákoně.

⁴⁾ Viz např. Storch F., Řízení trestní rakouské, Praha 1887, 1. díl, str. 160 a násl.

⁵⁾ Občanské právo procesní; kolektiv, Praha 1977, str. 43 a násl.

Účastníci řízení mají zvláštní postavení, které se promítá v řadě jejich procesních práv. Na základě zásady rovnosti, je třeba účastníkům zajistit stejné možnosti k uplatnění jejich práv včetně toho, aby se vyjádřili (§ 18, 118, § 79 odst. 2, § 81 odst. 2). Účastníci musí být k jednání vždy předvoláni (§ 115 odst. 2), musí jim být doručeno rozhodnutí (§ 158 odst. 2). Odnětí možnosti účastníkovi jednat před soudem, povede ke zrušení rozsudku (§ 214 odst. 2 písm. e) — § 221 odst. 1 písm. d)), při porušení těchto zásad je možno navrhnout obnovu řízení (§ 228 odst. 1 písm. c) atd.

Tato péče zákona o práva účastníka plyne podle těchto skript ze základních principů procesního demokratismu, který v nejširším rozsahu zaručuje ochranu subjektivních práv účastníků řízení (§ 1).

Občanský soudní řád vymezuje okruh osob, které jsou účastníky řízení, v podstatě trojím způsobem tak, že účastníkem řízení je a) návrhovatel (žalobce) a odpůrce (žalovaný) — b) ten, koho zákon výslovně za účastníka označuje — a konečně c) účastníky toho řízení, které může být zahájeno i bez návrhu (výpočet těchto řízení je uveden v § 81) jsou kromě návrhovatele i ti, o jejichž právech nebo povinnostech má být v řízení jednáno (§ 94 odst. 1).

Skripta uvádějí k definici účastníka to, že *účastníkem je každý, na koho se vztahují znaky uvedené alespoň v jedné z výše uvedených definic.* (Podtrženo mnou D. C.).

II. Sovětská teorie trestního procesu užívá pojmu *subjekty trestně procesní činnosti* (subjekty ugovolno-processualnoj dějatelnosti) a pojmu *účastníci řízení* (účastníci ugovolnogo processa), přičemž někteří autoři promiscue.

Strogovič uvádí ve starším vydání svého Kursu, že subjekty trestně-procesní činnosti jsou ti účastníci trestního procesu, kteří plní trestně-procesní funkce: rozhodování věci, trestní stíhání a obhajobu.

Takovými subjekty trestněprocesní činnosti jsou podle něj 1) soud, 2) prokurátor, 3) vyšetřovatel a orgán vyhledávání, 4) obviněný, 5) obhájce, 6) poškozený (v případech, uvedených v zákoně).⁶⁾

Strogovič dále upozorňuje na to, že v trestním procesu figurují i další osoby — svědci, znalci, tlumočníci apod. Mají určité povinnosti v trestním procesu a mají určitá práva. V důsledku toho konají určitou procesní činnost, ale nevykonávají trestně procesní funkce a nemají stabilní místo v řízení ve věci. Jejich procesní činnost je buď určena jejich *rolí v dokazování* (svědci, znalci) nebo jsou *prostředníky styku* mezi subjekty trestního procesu (tlumočníci) apod. Svým způsobem je jejich účast podle Strogoviče v trestním procesu episodická, a proto nejsou subjekty trestněprocesní činnosti, i když vykonávají *určitou procesní činnost* a jsou subjekty *jednotlivých trestněprávních vztahů*.

⁶⁾ Strogovič M. S., Kurs sovětského ugovolnogo processa, Moskva 1958, str. 11.

Poněkud jinak je tato otázka traktována v novějším vydání Strogovičova systému z r. 1968, kde je zřejmě návaznost na Základy trestního soudnictví SSSR a svazových republik z 25. prosince 1958.⁷⁾

Zde autor výslovně píše: „Subjekty trestněprocesní činnosti jsou účastníci trestního procesu — státní orgány, veřejní činitelé (dolžostnyje lica), společenské organizace, občané, kteří uskutečňují trestněprocesní funkce tím, že využívají práva, která jim dává trestněprocesní zákon, a tím, že plní povinnosti, které na ně tento zákon klade.“

Strogovič v tomto díle dělí subjekty trestněprocesní činnosti na tři skupiny:

1. státní orgány, které uskutečňují boj s trestnou činností a jsou k tomuto účelu nadány zvláštními pravomocemi, včetně použití státního donucení,

2. zástupci společenských organizací, kterým zákon určuje plnění procesních funkcí,

3. poslední skupinu subjektů tvoří občané, tj. jednotlivé osoby, které figurují v trestním procesu.

Obečným společným rysem všech tří skupin subjektů trestněprocesní činnosti podle Strogoviče je to, že při všech rozdílech v jejich procesních postavení, v povaze a obsahu práv a povinností i přes rozdíly při plnění funkcí se všichni *účastní* v různých formách trestního řízení. Jejich účast se projevuje v takové procesní činnosti, jejíž souhrn tvoří náplň trestního procesu.

Jiné názory zastávají současné sovětské učebnice trestního procesu.

Karevova učebnice⁸⁾ nepovažuje za účastníky trestního procesu soud, prokurátora a vyšetřovatele. Protože již citované Základy trestního soudnictví SSSR a svazových republik z 25. 12. 1958 uvádějí ve svém článku 38, že prokurátor je účastníkem hlavního líčení, uvádí učebnice, že prokurátor je v hlavním líčení účastníkem hlavního líčení, není však účastníkem procesu.⁹⁾

Zřejmě správně zde Strogovič vidí nedůslednost.

Učebnice Sovětskij ugovolnyj proces z r. 1980 pojem účastníka řízení neřeší samostatně, nýbrž v hlavě I., nazvané Podstata a úkoly sovětského trestního procesu.¹⁰⁾ Jeden z paragrafů této hlavy je věnován velmi stručnému výkladu subjektů trestního procesu. V hlavě IV. mluví učebnice o soudu, prokuratuře, vyšetřovatelích a orgánech vyhledávání, v hlavě

⁷⁾ Strogovič M. S.: Kurs sovětského ugovolnogo processa, Moskva, 1968, sv. I., str. 203 a násl.

⁸⁾ Sovětskij ugovolnyj process, učebnice pod ved. D. S. Kareva, Moskva 1968, str. 69.

⁹⁾ Op. cit. v pozn. 7, str. 204.

¹⁰⁾ Autoři Karnějeva a spol.

V., nazvané Účastníci procesu, jejich práva a povinnosti se bez další definice mluví v pěti paragrafech o obviněném (§ 1), obhájci (§ 3), poškozeném (§ 4) a konečně o občanskoprávním žalobci, zúčastněné osobě a občanskoprávní žalobě v trestním procesu (§ 5).

Zajímavé názory obsahuje partie o subjektech trestního procesu v první hlavě knihy. Autoři uvádějí, že všechny orgány a osoby, které se účastní trestního procesu jako nositelé určitých práv a povinností, jsou jeho subjekty. Role, určení a účel účasti těchto subjektů ve věci jsou různé. Je to tedy velmi široké pojetí, které prakticky zahrnuje všechny orgány i osoby, které se v řízení objeví v jakékoliv roli.

Nejzajímavější je v učebnici uvedený rozdíl mezi pojmem subjekty řízení a účastníci procesu.

Autoři uvádějí, že pojem subjektů procesu je ve vztahu k pojmu účastník procesu pojmem rodovým, každý účastník řízení je jeho subjektem, ne každý subjekt je účastníkem procesu.

Ne všichni současní autoři v SSSR zastávají toto stanovisko. Rachunov rozšiřuje okruh účastníků procesu o svědky a znalce s odůvodněním, že jde sice o specifickou účast, ale jde o účast v trestním procesu.¹¹⁾

Zdá se, že nejpřesvědčivější je názor M. S. Strogoviče, který za účastníka trestního procesu ve smyslu, který je třeba vkládat do pojmu subjekt trestněprocesní činnosti, považuje jen takovou osobu, která vystupuje v procesu proto, aby hájila určitý zájem, která vyjadřuje určité názory nebo vystupuje proti názorům druhých osob nebo od jejíhož jednání závisí určité zaměření řízení.¹²⁾

Nejvhodnější a svým způsobem nejpresnější je zřejmě terminologie naší teorie i trestního řádu, která odlišuje pojem subjektů trestního řízení a pojem stran v trestním procesu a vypracovala poměrně jednoznačná a přesná kritéria pro jejich určení.

Nepovažuji za vhodné užívat v trestním řízení pojmu účastník řízení. Souvisí to jak s historickou tradicí našeho trestního procesu, tak i s tím, že dosavadní současná terminologie je celkem vyhovující.

II. Teorie občanského práva i občanského procesu si všímají velmi podrobně problematiky subjektů a přinášejí zajímavé podněty i pro trestní proces.

Je to na prvním místě otázka *procesní způsobilosti subjektů řízení*.

V trestním řízení totiž nejsou výjimečné případy, kdy je některým subjektem řízení osoba, která z hlediska občanského práva nemá plnou procesní způsobilost.

V československé právní nauce byla věnována v minulých letech pozor-

¹¹⁾ Rachunov R. D., *Učastniki ugotovnoprocessualnoj dejatel'nosti*, Moskva 1961, str. 15 a násl.

¹²⁾ Op. cit. v pozn. 7, str. 25.

nost právní subjektivitě zejména v oboru práva občanského. V současné době si však začínají všímat těchto otázek i právníci z oborů dalších.¹³⁾

Právní subjektivita je totiž velmi důležitým projevem osobnosti v právu.¹⁴⁾

Jde o určitý projev vztahu mezi společností, státem a osobností, který je vybudován na ústavních základech. B. N. Topornin uvádí, že *základem právního postavení osobnosti je ústavní status*, který je přesto, že je jádrem veškerého právního statusu zároveň relativně samostatným.¹⁵⁾

Tuto samostatnost vidí především v tom, že v ústavním statusu osobnosti jsou upraveny nejdůležitější výchozí prvky právního statusu osobnosti, které jsou pak konkretizovány a realizují se v platném zákonodárství.

Je zajímavé, že podobné pojetí nalézáme u nás již v r. 1961 u M. Knapkové.¹⁶⁾ Podle ní je pojem osobnosti v právu *jediný a obecný všemu československému právu*. Uvádí výslovně, že neexistuje rozličná subjektivita pro právo správní, pracovní, občanské, trestní atd., nýbrž v jednotlivých právních odvětvích se pouze liší projevy jednotlivé osobnosti — subjektivity člověka (resp. organizace lidí — právnické osoby) v právu.

Knappová uvádí, že způsobilost k právům a povinnostem, která znamená způsobilost mít práva a povinnosti, se rovná právní subjektivitě, tedy pojmu osoby v právním smyslu vůbec. V socialistickém občanském právu náleží způsobilost k právům a povinnostem v mezích zákona všem občanům i všem právnickým osobám bez rozdílu.

V teorii socialistického práva a v diskusích se vyskytly názory, že subjektivita může náležet i jiným organizacím, než jsou právnické osoby. Podle názoru Knappové však lze každou organizaci, jež je nadána právní subjektivitou, považovat za právnickou osobu. Nelze tedy podle ní hovořit o subjektech práva, které by nebyly i osobou ve smyslu práva.

Dále Knappová říká: „Ten, kdo má způsobilost k právům a povinnostem je tedy (potenciálním) subjektem práv a závazků. Konkrétních práv však v oblasti občanského práva nabývají subjekty jen ojedinele přímo ze zákona (a obdobně platí o povinnostech).“ Pravidlem tedy je, že se potenciální subjekt práv a povinností stane subjektem určitého konkrétního oprávnění či povinnosti v důsledku svého chování.

Podle Knappové je takovéto chování subjektu, se kterým objektivní právo spojuje vznik určitého práva či povinnosti, právně relevantním chováním. (Takovéto chování vyžaduje ovšem zpravidla určitý stupeň vyspělosti intelektu jednatelství subjektu, prvotní vznik práv a povinností je zpravidla spojen s volným chováním subjektu.)

Proto československé socialistické občanské právo (pečující o osoby, které v důsledku nedostatku věku nebo duševních schopností nedosáhly stupně vyspělosti vůle

¹³⁾ Např. Čapek K., Knappová M., Tóthová K., Kostečka V., Novotná E., Vlček M.

¹⁴⁾ Dílo cit. v pozn. 17.

¹⁵⁾ Srov. např. knihu Konstitucionalnyj status ličnosti v SSSR, Moskva, Juridičeskaja literatura 1980.

¹⁶⁾ Dílo cit. v pozn. 17, str. 16.

a intelektu, potřebného k tomu, aby si náležitě obstarávaly své věci), nespojuje právní následky s chováním všech osob (tj. neuznává za relevantní chování všech osob), nýbrž jen těch, u kterých jsou dány *objektivní předpoklady* (podtrženo mnou, D. C.) potřebné volní a intelektuální vyspělosti.

Všechny osoby mají tedy v československém socialistickém občanském právu způsobilost k právům a povinnostem. Ty z nich, jejichž chování objektivní práva uznává za právně relevantní, mají způsobilost k úkonům.¹⁷⁾

Pro naše účely je zajímavé zejména stanovisko M. Knappové k tomu, zda je úprava právní subjektivity v občanském právu závazná, resp. určující i pro ostatní právní odvětví či nikoliv.

Na str. 22 a násl. cit. práce uvádí autorka: „Otázka, zda rozlišování způsobilosti k právům a povinnostem a způsobilosti k úkonům je obecná, či zda specifická pro občanské právo, souvisí s otázkou, zda vůbec pojmy způsobilost k právům a povinnostem a způsobilost k úkonům jsou obecné, či zda jsou specifické pro občanské právo či pro jednotlivá právní odvětví.“

Knappová vychází z *jednotnosti* právní subjektivity a hovoří o jejích projevech v jednotlivých právních odvětvích.

Pojem způsobilosti k právům a povinnostem je obecný. Je to pojem, který nenáleží tomu či onomu odvětví československého socialistického práva, nýbrž československému socialistickému právu vůbec.

Z toho ovšem není možno dojít k závěru, že by obecná úprava způsobilosti k právům a povinnostem byla dána v občanském zákoníku, jak se někdy má za to. Knappová upozorňuje, že takový názor je vlastně (třeba i neuvědomělou) odezvou „allgemeine Rechtslehre“, která v obecné části občanského zákoníku viděla vlastně obecnou část všeho práva vůbec.

Obecná úprava způsobilosti k právům a povinnostem je dána tam, kde obecná úprava čehokoli má být dána, tj. v Ústavě.

Knappová ve své monografii uvádí, že *způsobilost k právům a povinnostem upravená v občanském zákoníku je tedy jen podrobnějším a specifickým rozvedením jedné části obecné způsobilosti k právům a povinnostem, a to způsobilosti k právům a povinnostem majetkovým*; úprava způsobilosti k právům a povinnostem, daná v občanském zákoníku je tedy podle jejího názoru jen podrobnou a specifickou úpravou určité výšece obecné způsobilosti k právům a povinnostem.

Upozorňuje však na to, že i *občanský zákoník přece jen obsahuje některá ustanovení obecná všemu československému právu.*

Tak je tomu např. s prohlášením za mrtvého. Byl-li někdo prohlášen za mrtvého podle občanského zákona, bude se na něho hledět, jako by byl mrtev nejen pokud jde o právní vztahy občanského práva, nýbrž i pokud

¹⁷⁾ Knappová M.: Právní subjektivita a způsobilost k úkonům v československém občanském právu, Rozpravy ČSAV, 1961.

jde o jeho právní vztahy v oblasti práva rodinného, pracovního, správního, trestního atd.

To jsou velmi závažné a podnětné názory, které dávají podle mého názoru i zajímavá východiska pro trestní právo a zejména trestní proces.

Ne všichni teoretici a praktici právníci se totiž ztotožňují s tímto názorem.

Např. v oblasti trestního procesu se setkáváme v naší judikatuře s rozhodnutími, která vzbuzují dojem, že autoři jsou značně ovlivněni občanskoprávním pojetím právní subjektivity a že podřizují trestní proces zásadám občanského soudního řízení.

III. Jak je tomu s právní subjektivitou v právu trestním a v trestním procesu a jak je to s otázkou způsobilosti k právním úkonům v trestním řízení?

Jde o starou otázku, kterou se zabývala již buržoazní literatura.

Výše jsme citovali M. Knappovou a její výklad způsobilosti k právům a povinnostem a způsobilosti k úkonům. Knappová uvádí, že chování subjektů, se kterými objektivní právo spojuje vznik práv a povinností (úkony) má zhruba dvojí povahu:

a) jednak a zpravidla je to chování, které je vsoulađu se zákonem a jímž subjekty projevují zejména vůli založit, změnit či zrušit práva a povinnosti (právní úkony);

b) dále chování, které je v rozporu se zákonem, u něhož se sice zpravidla nedostává vůle založit práva a povinnosti (a je právně bezvýznamné, zda takováto vůle je či není), avšak zpravidla se při něm ke vzniku práv a povinností vyžaduje viny, tj. určitého stavu vědomí a vůle (protiprávní úkony, delikty).

Způsobilostí k úkonům rozumí Knappová způsobilost vlastním chováním vyvolat právní následky. Je třeba podtrhnout její zdůrazňování *historické podmíněnosti* právní úpravy, způsobilosti k právům a povinnostem a způsobilosti k úkonům.¹⁸⁾

Na str. 28 a násl. cit. práce uvádí: „Lidé, resp. organizace lidí právnické osoby) se nestávají osobami ve smyslu právním, tedy subjekty práva, samotným působením přírody, nýbrž *stávají se jimi výlučně z vůle vládnoucí třídy*, povýšené na zákon a určované materiálními životními podmínkami té které společnosti, tedy z moci práva objektivního. (Podtrženo mnou D. C.) Každý jiný názor by byl nemarxistický a v té či oné formě přirozenoprávní, neboť by připouštěl apriorní — na objektivním právu nezávislý — vznik způsobilosti k právům a povinnostem, tedy vznik osobnosti v právu.“

Objektivní právo tedy upravuje nejen určité společenské vztahy, ale určuje i subjekty těchto vztahů. Vytváří tedy osoby ve smyslu právním.

Tento poznatek má dalekosáhlý teoretický i praktický význam, neboť ukazuje, že vládnoucí třída v té které společnosti sama závažně určuje,

¹⁸⁾ Viz str. 4 cit. práce M. Knappové.

kdo má a kdo nemá způsobilost k právům a povinnostem. Určuje tak ve svém třídním zájmu.

Je třeba souhlasit s Knappovou, že právní subjektivitu je třeba chápat se zřetelem ke všemu právu, to znamená u nás ve vztahu ke všemu socialistickému právu Československé republiky. Naše právo je jednotné. Tato jednotnost se musí projevit zejména při chápání nejobecnějších právních pojmů, jako je právě způsobilost k právům a povinnostem.

Můžeme souhlasit s tím, že všeobecná právní subjektivita je upravena v právu státním, v němž jsou vtěleny nejobecnější a nejzákladnější principy všeho našeho socialistického práva. Všeobecná právní subjektivita tedy není upravena obecně v právu občanském, jak se někdy z neznalosti teorie dovozuje. Není však také pouhým součtem způsobilosti k právům a povinnostem, upravených v jednotlivých právních odvětvích.

Základní pramen úpravy způsobilosti k právům a povinnostem je třeba hledat v ústavních ustanoveních o základních právech občanských, která zaručují svobodu osobnosti a jejího projevu a zabezpečují všem občanům stejné možnosti a stejné příležitosti.¹⁹⁾

V jednotlivých odvětvích československého socialistického práva se meze způsobilosti k právům a povinnostem projevují různě. Meze zákona, kterými je v jednotlivých právních odvětvích stanovena způsobilost k právům a povinnostem, jsou podle povahy toho kterého právního odvětví různé (tak např. — v pracovním právu počíná způsobilost k právům a povinnostem 14. rokem, v zemědělskodružstevním právu 15. rokem, v trestním právu hmotném nemají deliktní způsobilost právnické osoby apod.).²⁰⁾

Podobným způsobem chápe problematiku občanskoprávní subjektivity i Vitkjavičius.²¹⁾

Zdůrazňuje systémový charakter subjektivních práv. Ilustruje vzájemný vztah a vzájemné působení prvků systému na příkladu toho, že *subjektivní práva, zakotvená v jednom odvětví práva působí na vznik, uskutečňování a ochranu subjektivních práv v jiném právním odvětví*. (Uvádí jako příklad to, že trestní právo chrání práva, která dává jednotlivci např. občanský zákon nebo zákoník pracovní atd.). Dělí subjektivní právo na dva podsystémy:

1) podsystém obecných a 2) podsystém konkrétních subjektivních práv. Toto dělení podle něho vede k lepšímu chápání funkce mechanismu právní regulace.

Zajímavý je Vitkjavičiusův názor, že objem obsahu způsobilosti k úkonům musí odpovídat objemu obsahu způsobilosti k právům, protože způ-

¹⁹⁾ str. 5 cit. práce M. Knappové.

²⁰⁾ Viz str. 30 cit. práce M. Knappové.

²¹⁾ str. 11 a násl. práce cit. v pozn. 22.

sobilost k úkonům je dána k uskutečnění způsobilosti k právům, tj. prvkem realizace právní způsobilosti.²²⁾

Toto vysvětlení smyslu vztahu způsobilosti k právům a povinnostem a způsobilosti k úkonům je velmi podnětné i pro obory trestního práva hmotného a procesního.

Je třeba zdůraznit, že tato problematika je v současné době velmi aktuální právě pro výklad některých institutů trestního řízení.

IV. Touto otázkou jsem se zabývala v souvislosti s rozbořem konkrétního rozhodnutí.

Ve 2. čísle Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek z r. 1972 bylo pod číslem 4 uveřejněno rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR z 20. 5. 1971, sp. tr. 1 To 44/71.

V právní větě tohoto rozhodnutí vyslovil NS SSR tento názor: „Obžalovaný, který se vzdal svého práva podat odvolání ... nemůže už právně účinně proti tomuto rozsudku podat odvolání ani jménem svého nezletilého dítěte.“

Dále se v odůvodnění uvádí, že obžalovaný, který se výslovně vzdal svého práva na podání odvolání, nemůže ani jako otec své nezletilé dítě zastupovat při tomto úkonu (tj. při podání odvolání).

Zdá se, že rozhodnutí 4/72 zcela jednoznačně aplikuje způsobilost k právním úkonům podle občanského práva na subjekty trestního řízení, ačkoliv se v odůvodnění nikde o občanském právu nezmiňuje. Tím dává čtenáři zajímavé podněty pro úvahy obecnější povahy. Jsou to úvahy o vztahu základních zásad trestního řízení a zásad řízení občanskoprávního při aplikaci trestního řádu.

V § 247 odst. 2 tr. ř. se uvádí, že ve prospěch obžalovaného mohou rozsudek odvolání napadnout i příbuzní obžalovaného v pokolení přímém, jeho sourozenci, osvojitel, osvojenec, manžel a druh.

Podobná úprava je i v ustanovení § 142 odst. 2 tr. ř., § 280 odst. 3 tr. ř. a § 229 odst. 2 tr. ř., pokud jde o mladistvého obviněného.

Citované rozhodnutí č. 4/72 Sb. rozhodnutí a stanovisek zřejmě vychází z názoru, že právo vystupovat vlastním jménem samostatně v trestním řízení se v těchto případech posuzuje stejně jako v občanském soudním řízení, totiž tak, že tyto osoby mohou vystupovat samostatně vlastním jménem nabytím zletilosti, do té doby za ně vystupuje zákonný zástupce.

V rozhodnutí č. 7 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (trestní) z r. 1976 je řešen případ s obdobnou problematikou, týkající se subjektů řízení. Uvádí se v něm:

Po vyhlášení odsuzujícího rozsudku okresním soudem v Děčíně byl mladistvý poučen o právu na odvolání a podle údaje v protokole o hlavním lí-

²²⁾ Viktjavičius P. P. — Graždanskaja pravosubjetivnosť sovětskogo gosudarstva, Vilnius 1978, str. 11 a násl.

čení prohlásil, že se práva na odvolání vzdává. Obdobné prohlášení učinila matka mladistvého jako jeho zákonná zástupkyně. Obhájce mladistvého se nevyjádřil.

Po doručení opisu rozsudku okresního soudu v Děčíně podal obhájce mladistvého písemně zpracované a odůvodněné odvolání, které podal ve lhůtě stanovené zákonem, tedy řádně a včas (§ 248 odst. 1, 2 tr. ř.). Krajský soud v Ústí nad Labem jako soud druhého stupně po nápadu odvolání ze strany obhájce mladistvého nařídil neveřejné zasedání, ve kterém dne 8. 11. 1974 toto odvolání podle § 253 odst. 1 tr. ř. zamítl. Podle odůvodnění tohoto usnesení krajský soud odvolání obhájce zamítl proto, že mladistvý se po vyhlášení odsuzujícího rozsudku podle údajů v protokole o hlavním líčení výslovně práva na odvolání vzdal. Krajský soud poukázal též na totožný záznam prokurátora v jeho deníku. Tímto postupem a rozhodnutím porušil krajský soud v Ústí nad Labem zákon v ustanovení § 247, odst. 2 posl. věta, § 253 odst. 1 tr. ř. v neprospěch mladistvého.

Podle ustanovení § 247 odst. 2 posl. věta tr. ř. je obhájce *nezletilého* (podtrženo mnou D. C.) mladistvého oprávněn podat za něj odvolání i proti jeho vůli. Podobná oprávnění má podle tohoto ustanovení i zákonný zástupce mladistvého. Obhájce nezletilého mladistvého k uplatnění takového práva nepotřebuje souhlasu ani mladistvého ani jeho zákonného zástupce. Oprávnění obhájce podle § 247 odst. 2 posl. věta tr. ř. trvá do doby, než mladistvý dovrší osmnáctý rok jeho věku vzhledem k § 8 odst. 1 o. z., který s touto skutečností spojuje *zletilost osoby, která tím nabývá způsobilosti k právním úkonům, pokud ovšem tato způsobilost není z jiných důvodů omezena*. (Podtrženo mnou — D. C.).

V této trestní věci obhájce mladistvého podal za něj odvolání proti rozsudku okresního soudu v Děčíně v době, kdy *mladistvý ještě nenabyl právní zletilosti* (podtrženo mnou — D. C.) a tím i způsobilosti k právním úkonům, takže oprávnění obhájce podle § 247 odst. 2 posl. věta tr. ř. trvalo. Za tohoto právního stavu nemohl odvolací soud podle § 235 odst. 1 tr. ř. podané odvolání obhájce zamítnout jako odvolání podané osobou, která se práva na odvolání výslovně vzdala. Tím, že odvolací soud přesto tak rozhodl a odvolání obhájce podle § 253 odst. 1 tr. ř. zamítl, bez ohledu na ustanovení § 247 odst. 2 posl. věta tr. ř., porušil v neprospěch mladistvého zákon v těchto ustanoveních.

Právní věta tohoto rozhodnutí zní: Oprávnění obhájce mladistvého podat v jeho prospěch odvolání trvá do doby, než mladistvý dovrší osmnáctý rok věku, popř. než nabude zletilosti uzavřením manželství (§ 8 odst. 2 o. ž.). Tomuto oprávnění nebrání okolnost, že se mladistvý odvolání vzdal.

Jak je třeba chápat problematiku právní subjektivity a způsobilosti k úkonům v trestním řízení?

Touto otázkou se zabývala již buržoazní literatura. Z klasiků buržoaz-

ního trestního procesu v našem řízení je to zejména F. Storch, který ve své práci „Beiträge zur Lehre von der Parteienvertretung im Strafverfahren“²³⁾ porovnává instituty občanského a trestního práva hmotného i procesního. Výslovně upozorňuje na odlišnost institutů trestního a občanského práva a procesu, které nelze ztotožňovat.

Úvodem je třeba říci, že je zřejmé, že nelze mechanicky aplikovat ustanovení občanského práva hmotného a procesního na postavení subjektů v trestním řízení.

Subjekty trestního řízení jsou odlišné od účastníků občanskoprávního řízení, jejich postavení a vymezení práv a povinností není totožné. To plyne ze samotné podstaty hmotného práva trestního, které trestní řízení uvádí v život. Vyplývá to i z toho, co bylo řečeno výše: v našem právu neexistuje obecný pojem osobnosti, který by měl být traktován ve smyslu práva občanského.

Obecné vymezení právního statusu osobnosti vyplývá z ústavy a je v konkrétních právních odvětvích konkretizováno.

Jak je tomu v trestním řádu? S přihlédnutím ke zvláštní péči o mladistvé, tj. osoby od 15 do 18 let bez ohledu na jejich způsobilost k právním úkonům podle občanského práva (mladistvým je i osoba zletilá, pokud nedosáhla 18 let), má trestní řád i zvláštní procesní pravidla pro tyto osoby. Tyto procesní předpisy vyplývají ze zvláštní péče o mladistvé a jejich práva rozšiřují (§§ 291–301 tr. řádu). Tato zvláštní práva jsou dána jak samostatnému mladistvému, tak i dalším osobám, které je mohou uplatňovat v jeho prospěch (např. stížnost podle § 229 odst. 2 tr. ř.).

Zejména je třeba upozornit na to, že trestní řád nemá ustanovení, které by strany omezovalo s ohledem na jejich věk v jejich právech a v uplatnění těchto práv. Naopak, *s ohledem na věk dává osobám mladším než 18 let – bez ohledu na to, jsou-li tyto osoby zletilé nebo ne – daleko více práv než osobám starším, a to bez ohledu na vůli jejich zákonných zástupců.*

Zajímavé je i to, že i osoby, které nejsou z hlediska občanského práva plně způsobilé k právním úkonům, mají v trestním řízení – pokud jsou obviněnými – zcela samostatné postavení, pokud jde o uplatňování svých práv a nejsou závislé na vůli zákonných zástupců. V těchto všech případech mohou zákonní zástupci vystupovat proti jejich vůli jen v případě opravných prostředků v jejich prospěch, ale například volbu obhájce obviněným nemohou již účinně podle trestního řádu ovlivnit. Zde vystupuje takový obviněný zcela samostatně. Tato zvláštnost plyne z podstaty trestního procesu a jeho základních zásad.

²³⁾ Wien 1889.

Vychází se přitom z obecných principů ústavy, jejíž ustanovení trestní řád konkretizuje pro konkrétní právní odvětví.

Pojem mladistvý je pojmem trestního práva hmotného a procesního. Mladistvým je ten obviněný, který je mladší než 18 let, a to i když je zletilý. V případě zletilosti nevystupuje v trestním řízení jeho zákonný zástupce. (Rodiče mladistvého obviněného však mají i nadále práva, daná jim trestním řádem z titulu tohoto jejich vztahu k obviněnému — ne však ta práva, která jim přísluší jen jako zákonným zástupcům.)

Zajímavé však je, že orgán péče o děti je oprávněn podat opravné prostředky ve prospěch mladistvého podle § 299 odst. 1, tr. ř. i proti jeho vůli. Zde zákon vůbec nic neuvádí ani o zletilosti ani o způsobilosti k právním úkonům. Je to zřejmě proto, že pojem mladistvý, který je specifický pro trestní právo hmotné a procesní vychází ze zcela jasně chápaného specifického postavení osob určitého věku (15–18 let) a vychází z úkolů řízení, které se proti takovým osobám vede.

Práva obhájce mladistvého jsou však zletilostí mladistvého obviněného tangována, jak plně nepochybně z obecného ustanovení § 41, odst. 4 tr. ř. a jak na to správně upozorňuje citované rozhodnutí.

Zde tedy zřejmě dochází k určitému nesouladu mezi postavením jednotlivých subjektů řízení a ve vztahu některých subjektů k mladistvému obviněnému.

Ze smyslu zajištění obhajoby mladistvého (zejména i s přihlédnutím k ustanovení § 36, odst. 1 písm. c) by podle mého názoru nutně mělo plynout i právo obhájce podávat odvolání i proti vůli mladistvého bez ohledu na jeho zletilost.

V. V kterých případech dává trestní řád subjektům trestního řízení postavení podobné jako účastníkům v řízení civilním? Nepochybně velmi podobné postavení jako v řízení civilním je dáno poškozenému. Zejména otázka samostatného vystupování poškozeného v trestním řízení s ohledem na věk a způsobilost k právním úkonům je řešena v adhezním řízení stejně jako v řízení občanskoprávním.

Ani toto řešení není zcela nepochybné. Připouštíme-li je totiž pro případ adhezního řízení, které má mnoho společného s řízením občanskoprávním, není zcela jasné, proč tato úprava platí i pro ostatní poškozené. Zejména tam, kde jde o morálně poškozeného, který u nás vystupuje zároveň v roli svědka (a jako takový je i vyslýchán a poučován jako svědek), je postavení zákonného zástupce velmi pochybné.

Přesto některé otázky jsou s ohledem na základní zásady trestního řízení i v případech adhezního řízení řešeny jinak než v os. ř. Tak s ohledem na ustanovení § 2 odst. 5 tr. ř. by nebylo možné uznání nároku obviněným, není možné uzavřít smír apod. — to vše by odporovalo zásadě vyhledávací. Nejen to, trestní řád jde i zde ještě dále. Škodou, kterou lze

uplatňovat v trestním řízení, je každá majetková škoda bez ohledu na to, zda je o ní jinak oprávněn rozhodnout soud či jiný státní nebo společenský orgán (srov. i rozh. č. 47/1962 Sb. rozh.).

Není tedy ani subjekt adhezního řízení totožný s účastníkem řízení podle občanského soudního řádu.

Trestní řád má tedy v mnoha směrech — a to i tam, kde jde zdánlivě o shodnou situaci jako v řízení občanskoprávním — vlastní úpravu.

Na druhé straně v § 45 výslovně mluví trestní řád o *zákonném zástupci* poškozeného a v § 50 o *zmocněnci* poškozeného, výslovně tedy zde používá úprava a terminologii občanského zákona (a jen zde!).

Zdá se tedy, že trestní řád přejímá zásady a úpravu občanského zákona, resp. občanského soudního řádu jen za určitých podmínek.

Které to jsou?

1. Tam, kde je zřejmé, že jde o instituty, které jsou v rozporu se základními zásadami trestního řízení, nezakazuje tyto instituty trestní řád výslovně, protože je nesoulad zřejmý a jasný.

2. Tam, kde to zřejmé není, výslovně upravuje možnost použití institutů občanského práva v rámci trestního řízení.

Jak tedy postupovat v těch případech, kdy nejde o zcela evidentní rozdíl mezi základními zásadami obou procesů a přitom výslovná úprava chybí?

S přihlédnutím k tomu, co je uvedeno výše, pak podle mého názoru je třeba vyjít ze *smyslu zákonné úpravy trestního řádu*.

A nyní znovu k judikátu č. 4/1972 Sb. roz.

Jak vypadá situace osob, oprávněných podat odvolání podle § 241 odst. 2 tr. ř. ve srovnání s účastníky občanského soudního řízení?

Především je třeba říci, že občanský soudní řád nikde neobsahuje ustanovení, které by bylo možno srovnat s ustanovením § 247 odst. 2 tr. ř. — ani v řízení o rozvodu manželství nejsou např. děti, které jsou rozvodem dotčeny, účastníky a nemají právo do řízení svými návrhy zasahovat, tím méně podávat opravné prostředky.

V ustanovení § 247 odst. 2 tr. ř. jde o *zvláštní skupinu osob*, specifickou pro trestní řízení, jejíž práva plynou ze zvláštností tohoto řízení a jsou tedy *zvláštním způsobem upravena*:

Jako má obviněný — bez ohledu na svou situaci podle občanského zákona resp. občanského soudního řádu — *procesně samostatné postavení*, je třeba uvažovat i o procesní *samostatnosti osob*, uvedených v ustanovení § 247 odst. 2 tr. ř. a v ustanoveních podobných.

Jestliže je u obviněného trestní řád — pokud jde o právní režim jeho osobnosti jako subjektu řízení — *lex specialis* proti ústavě, není důvodu, proč by neměla být situace řešena obdobně i pro osoby, uvedené v ustano-

vení § 247 odst. 2 tr. ř. I zde by bylo zřejmě vhodné uvážit, zda není jejich postavení podobně samostatné jako je postavení obviněného.

Jak chápat samostatnost těchto osob? Kdy a v jakém rozsahu mohou vystupovat samostatně bez ohledu na svou občanskoprávní situaci a proč se tedy neztotožňují s citovaným rozhodnutím?

Přijmeme-li totiž názor citovaného rozhodnutí, dostáváme se do neřešitelné situace. Jak postupovat tehdy, bude-li jeden z rodičů obžalovaným — může druhý rodič vystupovat jako zákonný zástupce dítěte, jde-li o věc zájmu druhého rodiče a podávat za něj jeho jménem odvolání? To by o.s.ř. přece nedovoloval a bylo by nutné ustanovit opatrovníka.

Co když zájmy rodičů budou kolidovat? Např. otec je obžalovaný pro trestný čin, spáchaný na matce dítěte, dítěti je 16 let, nemohlo by podat vlastním jménem ve prospěch otce odvolání, které podat chce, matka odvolání podat nedovolí. A naopak: otec je obviněný, dítě proti němu vystupuje jako svědek — může otec podat jménem tohoto dítěte odvolání? — Sám odvolání nepodal, ale ani se práva odvolání podat nevzdal atd.

Jak bude situace vypadat, budou-li oba rodiče obvinění, kteří se vzdali odvolání — nezletilé dítě by nemohlo podat odvolání? Co když teprve po vzdání se odvolání mají oba rodiče obhájce, který radí odvolání podat — ale jménem dítěte by podle rozhodnutí tr. č. 4/72 podáno být už nemohlo? Má být v těchto případech, zejména tam, kde zájmy rodičů kolidují, ustanoven opatrovník, který by jménem dítěte odvolání podal? Jak by to pak vypadalo se lhůtami? Kdo by o věci rozhodoval — opatrovnícký soud?

To by se mělo trestní řízení zdržovat tak dlouho, pokud by tu nebylo rozhodnutí o opatrovníkovi? Kdo by dával v těchto případech podnět k řízení? Zřejmě bychom se tak dostali do neřešitelné situace.

Domnívám se, že *smyslem zákonné úpravy trestního řádu je to, aby osoby, které jsou určitým způsobem tangovány osudem obviněného, mohly samostatně a bez ohledu na to, jak sám obviněný používá svých práv, rozhodnout o tom, zda obviněnému pomohou nebo ne. Kdyby obviněný vůbec o jejich pomoc neměl zájem, může je výslovně vyloučit z práva podat opravný prostředek* (což je opět zvláštnost trestního řízení, která nemá obdobu v občanském soudním řízení). Jinak jde o věc jejich vlastní úvahy.

Kombinace s další aplikací vztahu zákonného zástupce a osoby, kterou zastupuje podle o. s. ř., je *nadbytečná*. Vždyť i obviněný, zbavený zcela způsobilosti k právním úkonům, může vystupovat samostatně, jím zvolený obhájce má přednost před obhájcem zvoleným zákonným zástupcem atd.

Domnívám se, že podobná situace je zde i v případech *dětí a druhů obviněných*, kteří jsou nejvíce dotčeni osudem obviněného. Mají proto podle mého názoru, podle naší úpravy postavení samostatné, a protože trestní řád *výslovně* o zákonném zástupci u těchto případů nemluví, vystupují bez ohledu na vůli zákonného zástupce.

Problémem ovšem zůstává, odkdy můžeme připustit tuto jejich samostatnost v procesním smyslu. Naskýtá se zde dvojí možnost řešení:

1. Tak jako v jiných případech (např. řešených podle občanského práva) by bylo možno uvažovat, zda v konkrétním případě chápe oprávněná osoba smysl svého jednání, tj. význam a důsledky podání opravného prostředku. Pro toto řešení mluví právě výše uvedená úprava některých jiných právních odvětví. (Např. možnost, aby dítě provádělo některé úkony, jako je koupě, s ohledem na věk, jestliže chápe smysl svého jednání), i to, že *trestní řád sám nikde nijak neohraničuje procesní způsobilost např. obviněného*. I v těch případech, kdy by v řízení byla omylem obviněnou osobou osoba mladší než 15 let, měl by tento obviněný všechna práva, která trestní řád obviněnému dává. Ani zde by neměl zákonný zástupce více práv než u osob starších 15 let. Toto řešení je zřejmě teoreticky zcela správné, protože trestní řád nezná žádné omezení trestně procesní způsobilosti.

Proti tomuto řešení, které se zdá být na první pohled jednoznačné, protože zřejmě vychází ve smyslu institutu, mluví závažný argument; vzhledem k různé úrovni rozumové vyspělosti dětí by docházelo v konkrétních případech k velkým výkyvům a nejednotnosti. Mimo to by řízení bylo zdržováno konkrétním zkoumáním oprávněné osoby, což by bylo zřejmě pro posouzení její vyspělosti nutné. Kdo by toto zkoumání prováděl?

2. Druhé řešení vychází z toho, že v trestním řízení i v trestním právu hmotném hraje důležitou roli hranice 15 let. Touto věkovou hranicí začíná trestní odpovědnost, je s ní spjat pojem mladistvého. Zřejmě je v patnácti letech již mladý člověk plně schopen chápat smysl a význam trestního řízení. Domnívám se proto, že výkladem můžeme dovodit, že od 15 let by mohli mít potomci (resp. další v § 247, odst. 2 tr. řádu uvedené osoby) právo prodávat samostatně opravné prostředky ve prospěch obviněného bez ohledu na vůli zákonného zástupce.

Obě mnou uváděná řešení mají své klady i zápory. Osobně se přikláním k názoru druhému, protože je praktičtější.

Obecná způsobilost dalších oprávněných osob není *vůbec* nikde v trestním řádu zmíněna. Jde však o problém, který by vyžadoval další úvahy.

Oba výše uvedené názory nejsou v rozporu s trestním řádem a spíše odpovídají základním zásadám trestního řízení než citované rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR.

Zároveň se v této souvislosti ukazuje nekoncepční řešení postavení poškozeného v našem trestním řádu. To by však vyžadovalo další úvahy.

Je zřejmé, že problém není jednoduchý. Trestní řád sám postrádá jednotný a koncepční přístup k subjektům. Ukazuje se, že jeho ustanovení je třeba přezkoumat i z těchto hledisek.

Závěr: Právní status osobnosti je dán ústavou toho kterého státu. Jde o vymezení nejobecnější, které je konkretizováno v jednotlivých právních

odvětvích vlastními předpisy. Ustanovení § 247 odst. 2 tr. řádu jsou konkrétní úpravou práv subjektů řízení a nelze na ně vztahovat předpisy občanského práva hmotného a procesního.

Дагмар Цисарова

К АКТУАЛЬНЫМ ТЕОРЕТИЧЕСКИМ И ПРАКТИЧЕСКИМ
ПРОБЛЕМАМ ПОЛОЖЕНИЯ СУБЪЕКТОВ В УГОЛОВНОМ
ПРОИЗВОДСТВЕ

Резюме

Автор в настоящей статье анализирует проблематику субъектов в уголовном производстве. Она исходит из мнения, что правовая субъективность в общем плане определена в основном законе, т. е., в конституции. В отдельных отраслях права она конкретизируется. Автор не согласна с мнением, в соответствии, с которым можно принципы гражданского права и гражданского судопроизводства применить к решению данной проблематики в области уголовного производства и вступает в полемику с юдикатурой, которая в некоторых случаях придерживается других точек зрения.

В частности, интересными с точки зрения ее взглядов являются решения проблематики лиц имеющих право предъявить обжалование приговора в пользу обвиняемого. Также проблематика потерпевшего находит с этих аспектов не совсем соответствующее решение с чехословацком уголовно-процессуальном кодексе. Автор приводит в данном направлении свои мнения *de lege lata* и *de lege ferenda*.

Dagmar Císařová

ZU AKTUELLEN THEORETISCHEN UND PRAKTISCHEN
PROBLEMEN DER STELLUNG DER SUBJEKTE
IM STRAFVERFAHREN

Resumé

Die Autorin untersucht in diesem Artikel die Problematik der Subjekte im Strafverfahren. Sie geht von der Ansicht aus, daß die Subjektivität im allgemeinen im Grundgesetz, d. i. in der Verfassung bestimmt ist. In den einzelnen Rechtszweigen wird sie konkretisiert. Die Autorin nimmt Stellung gegen die Ansicht, wonach die Prinzipien des zivilrechts oder der Zivilprozeßordnung bei der Lösung dieser Problematik im Strafverfahren anwendbar wären und polemisiert mit der Judikatur, die in einigen Fällen abweichende Standpunkte einnimmt.

Besonders interessant vom Gesichtspunkt ihrer Anschauungen aus ist die Problematik der Personen, die zur Einbringung der Berufung zugunsten des Beschuldigten berechtigt sind. Auch die Problematik des Geschädigten wird, von diesen Aspekten aus betrachtet, in der tschechoslowakischen Strafprozeßordnung nicht ganz zufriedenstellend gelöst. Die Autorin führt in dieser Richtung ihre Ansichten *de lege ferenda* und *de lege lata* an.